

Møte fredag den 27. november kl. 10.00

President: H a n s J . R ø s j o r d e

D a g s o r d e n (nr. 22):

1. Utenriksministerens redegjørelse om OSSE og Norges OSSE-formannskap i Stortingets møte 19. november 1998
2. Innstilling fra utenrikskomiteen om samarbeidet i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) i 1997 (Innst. S. nr. 38 (1998-99), jf. St.meld. nr. 9 (1998-99))
3. Innstilling fra utenrikskomiteen om bistandsavtaler som trådte i kraft i 1997 (Innst. S. nr. 30 (1998-99))
4. Referat

Presidenten: Fra representanten Ingvald *Godal* foreligger meddelelse om at den innvilgede permisjonssøknad for tidsrommet 30. november til og med 4. desember endres til kun å gjelde for dagene 2. og 3. desember. – Denne meddelelse tas til etterretning.

Fra Den felles parlamentarikerdelegasjonen til EFTA og EØS' fellesmøte med EFTA-ministrene i Leukerbad i Sveits foreligger søknad, undertegnet av delegasjonens leder, stortingsrepresentant Haakon Blankenborg. Søknaden gjelder permisjon i dagene 30. november og 1. desember for representantene Dag *Danielsen*, Asmund *Kristoffersen*, Morten *Lund* og Bror *Yngve Rahm*.

Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Søknaden behandles straks og innvilges.
2. Følgende vararepresentanter innkalles for å møte i permisjonstiden:
For Møre og Romsdal fylke: Kjell Terje *Fevåg*
For Oslo: Sissel *Dagslet*
For Telemark fylke: Vivian Knarvik *Bugge*
For Sør-Trøndelag fylke: Bjørg *Bruset*

Presidenten: Representanten Steinar Bastesen vil fremsette et privat forslag.

Steinar Bastesen (TF): Jeg vil fremme et forslag om oppnevning av et utvalg for vurdering av konsekvensene som den tiltakende bruk av fullmaktsloven har for befolkning og næringsliv.

Presidenten: Forslaget vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Før sak nr. 1 tas opp til behandling, vil presidenten foreslå at formiddagsmøtet om nødvendig fortsetter utover den reglementsmessige tid, kl. 15.00, til dagens kart er ferdigbehandlet. Ingen innvendinger er fremkommet. – Det anses vedtatt.

Etter ønske fra utenrikskomiteen vil presidenten foreslå at sakene nr. 1 og 2 behandles under ett. – Det anses vedtatt.

S a k n r . 1

Utenriksministerens redegjørelse om OSSE og Norges OSSE-formannskap i Stortingets møte 19. november 1998

S a k n r . 2

Innstilling fra utenrikskomiteen om samarbeidet i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) i 1997 (Innst. S. nr. 38 (1998-99), jf. St.meld. nr. 9 (1998-99))

Presidenten: Innstillingen til sak nr. 2 har ikke ligget ute i den reglementsbestemte tid, dvs. 48 timer. Med hjemmel i forretningsordenen § 32 vil presidenten foreslå at Stortinget likevel behandler denne saken nå. Ingen innvendinger synes å være kommet. – Det anses vedtatt.

Etter ønske fra utenrikskomiteen vil presidenten foreslå at lengste taletid for hovedtalerne fra hver partigruppe samt medlemmer av Regjeringen settes til 10 minutter og for øvrige talere til 5 minutter. – Det anses vedtatt.

Haakon Blankenborg (A) (leiar i komiteen): Utenriksministeren kan ikkje vente seg mykje motbør til orienteringa si om Norges formannskap i OSSE. Utenrikskomiteen har dessutan lagt fram ei samrøystes innstilling om verksemda i OSSE. Organisasjonen for sikkerheit og samarbeid i Europa kallar såleis ikkje fram dei store politiske konfliktane i Stortinget i alle fall.

Neste år er det Norge som har formannskapet i OSSE. Utenriksministeren gav eit realistisk bilde av dei utfordringane som følgjer med dette formannskapet.

Den store observasjonsstyrken i Kosovo blir ei sveineprøve både for OSSE og for det norske formannskapet. I omfang er dette den langt største operasjonen for organisasjonen. Det blir ei stor og vanskeleg oppgåve å leie og samordne alle dei organisasjonane som skal gå inn i denne operasjonen. 2 000 uvæpna mann kan vere det som skil krig og fred i Kosovo. Når vi veit at ein eksplosjon i Kosovo kan spreie seg langt utover Balkan, er det sjølvsagt verdt innsatsen. Innsatsen i personar og pengar er stor. Det er ikkje sikkert at OSSE kan bere mange slike aksjonar samstundes.

Naturlegvis er det også ein fare for ikkje å lukkast. Den største faren er at det ikkje skjer tilstrekkelege endringar i styreform og økonomi i Kosovo og Jugoslavia, slik at grunnlaget for den potensielle konflikten blir fjerna. Dermed kan også observatørstyrken bli tvinga til å bli ståande. Operasjonen i Kosovo bind opp store ressursar som det også kan bli bruk for seinare. Derfor er det avgjerande at ein held fram presset for politiske reformer i Jugoslavia.

Den andre faren OSSE kan bli utsett for, er væpna angrep eller å bli gissel i ei væpna konflikt. Derfor må naturlegvis, som også utanriksministeren var inne på, tryggleiken til styrkane stå i høgsetet også med ein militær beredskap for ein naudsituasjon.

Utenriksministeren framheva behovet for langsiktige stabiliseringstiltak også i området rundt Kosovo. Dette er

viktig, og det vil vere eit samspel mellom ulike organisasjonar, slik som vi ser i f.eks. Makedonia.

Den føderale republikken Jugoslavia og det tidlegare Jugoslavia elles samt Albania blir denne prøvesteinen, som eg var inne på, for OSSE som fredsorganisasjon. Organisasjonen er allereie inne i store deler av området.

I Bosnia og i Albania gjev OSSE vesentlege bidrag til stabilitet og utvikling av demokratiske institusjonar.

Frå før er OSSE inne i Øst-Slavonia med ein politistyrke. Også dette ser ut til å bere frukter. Faktisk ser denne typen politioppgåver ut til å kunne bli ein del av dei framtidige oppgåvene som OSSE kan by på i konfliktområde.

Det interessante med dette politikorpset er at det vart forma ut frå det aktuelle behovet i området. Dette viser at organisasjonen er livskraftig nok til å tilpasse midlane til dei aktuelle oppgåvene. Det er derfor uråd å setje klare grenser for kva for oppgåver organisasjonen kan ta på seg. Føresetnaden er at ressursar i form av pengar, personar og kunnskap er til stades i dei enkelte tilfella.

I gjennomgangen av det konfliktførebyggjande arbeidet vil eg også nemne arbeidet som er gjort i Baltikum i samband med dei nasjonale minoritetane der som eit døme på at OSSE gjer ein viktig innsats også der dei ikkje synest så godt.

Til liks med Regjeringa vil heller ikkje Arbeidarpartiet utelukke at OSSE kan stå for militære fredsoperasjonar. Vi bør likevel vere varsame med å strekkje organisasjonen over mot oppgåver som den vanskeleg kan handtere. Mislykka fredsoperasjonar i regi av OSSE vil heller vere med på å bryte ned tiltrua til organisasjonen enn å styrkje den. Slike aksjonar kan heller vere med på å sementere konfliktar enn å løyse dei, dersom ein mislykkast.

Kosovo er også eit døme på det folkerettslege mine-landskapet som vi står framfor i stadig fleire konflikter. Tryggingrådet i FN var ikkje i stand til å gje eit tilstrekkeleg klart mandat til ein militær aksjon i Kosovo. NATO tok ansvaret for aksjonen. Rett nok vart den ikkje omsett til praktisk handling, men den pressa fram den avtala som no gjer at OSSE har fått sin største aksjon nokon gong i Kosovo.

Vi kan vere trygge på at dette ikkje er siste gongen at det vil vere bruk for militære fredsaksjonar innanfor OSSE-området. Vi kan vere like trygge på at det heller ikkje er siste gongen at det vil stå strid om mandatet for ein slik aksjon.

Det må derfor vere eit mål for oss å unngå at vi kjem i slike situasjonar. OSSE bør kunne gje mandat for slike fredsaksjonar med militært innslag. Dette bør vere retningsvisaren snarare enn å utvikle organisasjonen til sjølv å ta på seg militære fredsoperasjonar. I beste fall vil det ta lang tid før OSSE er i stand til å ta på seg slike operasjonar på ein truverdig måte i eit større omfang.

Andre organisasjonar eller samanslutningar av land tilpassa den aktuelle situasjonen, bør få mandat til eventuelle militære fredsoperasjonar frå FN eller frå OSSE. I

framtida vil vi truleg sjå fleire av slike ad hoc-løysingar i ulike kriseområde.

Vi har ikkje eit organisasjonshierarki i Europa. Vi må utnytte – som utanriksministeren sa – «ulike organisasjoners komparative fortrinn». Vi må med andre ord bruke dei enkelte organisasjonane til det dei er best til. Det er ei viktig og konstruktiv rettesnor som slett ikkje er til hinder for eit nærare samarbeid mellom organisasjonane. Tvert imot er det viktig med eit tettare samarbeid mellom t.d. OSSE og Europarådet, men også mellom andre organisasjonar og OSSE.

Arbeidet med ei tryggingsspakt har vore særleg krevjande. Enkelte gonger har det også vore vanskeleg å få fatt på innhaldet i diskusjonen. No er den i ferd med å bli meir konkret.

Vi i Arbeidarpartiet sluttar oss til dei måla for tryggingsspakta som utanriksministeren har trekt opp. Dette er også i samsvar med det eg har sagt tidlegare her. Det vil seie at ein vil utvikle organisasjonen vidare etter dei kjende linene, og at ein legg vekt på mandatfunksjonar og likeverd mellom deltakarlanda.

OSSE er alt inne i Kaukasus og særleg i konflikten mellom Armenia og Aserbajdsjan. Utanriksministeren har utan tvil rett i at det er i Kaukasus og Sentral-Asia at behovet for innsats vil bli mest «påtrengende», som han sa, i tida framover.

Dette gjeld først og fremst i dei nye sjølvstendige statane i området, men det gjeld også for delar av Russland. Det siste er eit kapittel for seg. Også situasjonen i Kviterussland og andre land bør vi ha i minne, for desse kan også raskt komme opp i fanget vårt.

Ikkje berre er utfordringane særleg i området Kaukasus og Sentral-Asia krevjande i seg sjølve; vi må også sjå på behovet her i lys av den store innsatsen som OSSE no har i gang på Balkan.

Striden om Nagorno-Karabakh er den mest akutte, og eg er redd for at tida er i ferd med å renne ut for ei fredelig løysing her dersom det ikkje raskt kjem nye initiativ på bordet. OSSE har eit prinsippvedtak frå 1994 om ein eventuell militær fredsaksjon i området. Eg har tidlegare sagt kva vi prinsipielt meiner om dette. Likevel må vi vere opne for alle løysingar, også som eit unntak fredsoperasjonar med militært innslag i OSSE-regi dersom det ikkje er andre løysingar. Likevel vil eg nok ein gong framheve mandatrolla til OSSE som den viktigaste i slike samanhengar.

Denne delen av OSSE-området skil seg frå mange andre område i OSSE ved at også statar utanom OSSE har sterke interesser inn i vårt område. Dette gjeld t.d. i høve til Afghanistan og Iran, særleg i Sentral-Asia og Kaukasus. Dette kan medverke til å gjere problema større. Samstundes blir også kravet til fleksible løysingar i høve til den lokale situasjonen større.

Arbeidarpartiet har fleire gonger tatt til orde for ein større økonomisk innsats frå Norge i OSSE-området. Vi har lagt særleg vekt på landa som både er med i OSSE og som er godkjende av OECD som mottakarar av pengar til utviklingssamarbeid. Regjeringa har følgd opp dette i budsjettet, og vi kjem sikkert attende til det i budsjettdebatten.

(Blankenborg)

Utanriksministeren sa: «OSSE må befestes som et verdifelleskap for hele Europa.» Dette er eg sjølvsagt samd i, men eg er ikkje heilt sikker på kva eg seier, først og fremst fordi Europa-omgrepet er litt flytande i OSSE. Til og med det mykje brukte «All-Europa» må få ein kraftig strekk om ein brukar det på OSSE. Organisasjonen går frå Stillehavet til Stillehavet. USA og Canada er også med. Det er ikkje lett å sjå at heile dette området har eit heilt eintydig verdifelleskap. I mange samanhengar har vi kanskje eit interessefelleskap, men det er heller ikkje like sterkt i alle samanhengar.

Det er i dette vi finn den sterkaste avgrensinga for kva OSSE kan få til. På den andre sida kan dette mangfaldet og mangelen på felles haldepunkt bli vendt om til å bli styrken til OSSE dersom ein ikkje trur at organisasjonen er noko heilt anna enn det den er, med andre ord at ein utnyttar dette mangfaldet og legg det til grunn for dei vedtaka ein då gjer.

På den andre sida har alle medlemmer plikter i høve til visse verdiar og retningslinjer som er nedfelte i reglane for OSSE. Det må vere her dette verdifelleskapet finst. Og dette må vere rettesnora for arbeidet, nemleg særleg den menneskelege dimensjonen, utviklinga av demokratiet og pliktene til å følgje opp dette. Det er langs denne aksen samarbeidet i OSSE bør utviklast vidare. Og med denne forståinga er det også, slik utanriksministeren seier, riktig å «befeste» dette verdifelleskapet, om det så går litt utover Europa.

Om det er Europa eller ikkje Europa vi pratar om, blir mindre vesentleg. Det er samarbeidet og innhaldet som er viktig. Derfor er det viktig å få med flest mogleg innfor området på det forpliktande samarbeidet. Derfor er vi også samde i det som utanriksministeren sa, at ein bør prøve å trekkje også Jugoslavia inn i samarbeidet i OSSE.

Einar Steensnæs (KrF) (ordfører for sak nr. 2): Meldingen om virksomheten i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa, OSSE, i 1997 tegner bildet av en organisasjon som med økende engasjement og handlekraft tar fatt i viktige problemstillinger knyttet til konfliktforebygging, krisestyring, rustningskontroll, sikkerhets spørsmål, menneskerettigheter og demokratiutvikling. Uten tvil fremstår OSSE nå som et troverdig og velegnet instrument for den viktige oppgaven med å sikre fred og stabilitet i dagens Europa.

OSSE samlar de europeiske landene i et nært samarbeid og en felles strategi på tvers av ulike politiske, forsvarsmessige og økonomiske skillelinjer. Dette gir organisasjonen slagkraft og spennende utviklingsmuligheter til å kunne ivareta rollen som brobygger og fredsskaper. Meldingen for 1997 viser at OSSE har hatt en omfattende virksomhet knyttet til ulike områder på Balkan, i Baltilikum og i en rekke land i Sentral-Asia og Kaukasus.

Komiteen er samlet i de merknader som beskriver organisasjonens grunnleggende virksomhet og oppgaver. Komiteen peker på at OSSE gjennom forebyggende diplomati og omfattende virksomhet har vist en konstruktiv evne til tilpasning og utvikling i tråd med nye behov

og utfordringer, også i det mer langsiktige arbeidet med å etablere levedyktige demokratiske samfunn. Dette stiller selvfølgelig organisasjonen overfor mer krevende og omfattende oppgaver, som vil kunne utløse et tilsvarende behov for økte ressurser. Komiteen forutsetter at Regjeringen i slike tilfeller tar initiativ til at den norske andelen av OSSE-tiltaket sikres nødvendig finansiering.

Det norske formannskapet i OSSE, som starter 1. januar 1999, gir Norge interessante muligheter til å være med og forme ut den euroatlantiske sikkerhetsarkitekturen. Dette innebærer uten tvil tilsvarende betydelige utenrikspolitiske utfordringer. Det dreier seg ikke bare om oppfølging av de mange viktige oppdrag OSSE allerede er engasjert i; det norske formannskapet må også være forberedt på å takle uventede situasjoner som setter krav til beslutsomhet og rask oppfølging av nødvendige tiltak.

Den mest omfattende operasjonen i OSSEs historie er uten sammenligning oppdraget i Kosovo, der OSSE har ansvaret for å følge opp og overvåke avtalen som ble inngått mellom Richard Holbrooke, USAs spesialutsending, og Serbias president, Slobodan Milosevic. Samtidig er Norge tildelt den svært viktige og sentrale oppgaven med å etablere hovedkvarteret for den flernasjonale verifikasjonsstyrken. Dermed har Norge fått en nøkkelrolle i det omfattende arbeidet med å sikre fred, menneskerettigheter og demokratiutvikling i disse områdene på Balkan.

Personellets sikkerhet har vært et viktig anliggende i denne sammenheng. I sin redegjørelse for Stortinget understreket utenriksministeren at norske myndigheter legger stor vekt på sikkerheten for det tjenestegjørende personellet. Det er bl.a. inngått avtale med NATO om støtte til en eventuell evakuering. NATO har også fått ansvaret for å flyovervåke aktuelle områder for å sikre at partene etterlever den inngåtte avtalen. Sammen med OSSEs egne tiltak er dette viktige bidrag for å redusere den risikoen som personellet utsettes for under utøvelsen av tjenesteoppdragene.

Kristelig Folkeparti har lenge hatt en fast og sterk tiltro til at det som begynte som KSSE, Konferansen for samarbeid og sikkerhet i Europa, kunne utvikle seg til en sterk og handlekraftig *organisasjon* for samarbeid og sikkerhet i Europa – OSSE. Ikke minst har tidligere utenriksminister og nåværende statsminister, Kjell Magne Bondevik, vært en eksponent for slike visjoner og utviklingsmuligheter for KSSE.

I dag utgjør OSSE et viktig kjerneelement i vår europapolitikk. På tilsvarende måte som Europarådet spiller OSSE en viktig alleuropeisk rolle, som er med på å bygge ned kunstige skillelinjer og de politiske og kulturelle barrierer i Europa som fremdeles ligger som en minnelse etter tidligere krigføring og konflikter. Målet må være å utvikle et demokratisk og samarbeidende Europa bygd på gjensidig tillit og respekt for hverandres egenart, men samtidig med en viktig underliggende forståelse av at det er sterke felles interesser og behov som binder oss sammen.

I en etableringsperiode har det vært uttrykt en viss bekymring for unødvendige overlappinger i forhold til det

arbeidet som drives i Europarådets regi. Nå er det ryddet betydelig opp i slike forhold, og OSSE framstår i dag som en velfungerende organisasjon med et lite, men effektivt sekretariat og med veldefinerte oppgaver i forhold til andre organisasjoner som har tilgrensende engasjementer. Det er pekt på at beslutningsmekanismene i OSSE er en svakhet for organisasjonens handlekraft, fordi alle vedtak krever enstemmighet fra de 54 deltakende landene for å bli effektivt. Praksis har imidlertid vist at dette ikke nødvendigvis har vært noen hindring for handlekraft og besluttsomhet i gitte situasjoner. Og det går jo an også å se de positive sidene ved dette. I sin redegjørelse pekte utenriksministeren for sin del på at når beslutningene i OSSE var fattet, innebar dette en betydelig politisk tyngde og legitimitet nettopp fordi samtlige medlemsland stod bak vedtaket.

Utenriksministeren tok for seg fire hovedprioriteringer for det norske OSSE-formannskapet. Jeg vil særlig peke på den andre hovedoppgaven han nevnte, nemlig styrking av organisasjonens menneskelige dimensjon, dvs. arbeidet for menneskerettigheter, demokrati og rettsstatens prinsipper.

Jeg har merket meg at det i meldingen pekes på at OSSE har lagt stadig sterkere vekt på tiltak for å styrke menneskerettigheter og demokrati i sitt engasjement for konfliktforebygging og konfliktløsning. Denne strategien har fått Norges aktive støtte. ODIHR – Kontoret for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter – har hovedansvaret for OSSEs engasjement innen den menneskelige dimensjonen. Meldingen viser til at kontorets betydning og aktivitet har økt, og at institusjonen har igangsatt et betydelig antall prosjekter i flere av OSSEs nye medlemsland i Sentral-Asia og Kaukasus. Det går altså i riktig retning. Jeg har også merket meg at kontoret har etablert utstrakt kontakt og samarbeid med ulike frivillige organisasjoner, som Amnesty og Helsingforskomiteen. I utgangspunktet er nok kanskje et slikt samarbeid også diktert ut fra egne, begrensede ressurser i kontoret. Men jeg tror et slikt samarbeid vil ha en positiv effekt ved det mer brede, folkelige engasjementet som kan følge i kjølvannet av en slik arbeidsdeling med ulike frivillige organisasjoner. Fra norsk side er bl.a. kvinneverrelterte tiltak vektlagt når det gjelder prosjektmidler, og Norge har bidratt aktivt til at OSSE nå for alvor setter likestillingsspørsmål på dagsordenen som en integrert del av OSSEs arbeid.

I budsjettinnstillingen for 1998 formulerte utenrikskomiteen merknader som pekte på det betydelige behovet for sosial og økonomisk bistand til de sentralasiatiske landene. Hele komiteen unntatt Fremskrittspartiets medlemmer sier seg tilfreds med at Regjeringen følger dette opp i forslaget til statsbudsjett for 1999. Det er særlig miljø- og ressursforvaltningsoppgaver og tiltak for demokratiutvikling som peker seg ut som naturlige satsingsområder for et forsterket norsk engasjement i området. Det norske formannskapet, som starter fra nyttår, gir en god mulighet ikke bare til å følge opp disse intensjonene, men også til å påvirke andre giverland og organisasjoner til å engasjere seg sterkere med økt bistand i området.

La meg avslutningsvis få ønske utenriksministeren lykke til med nye, store oppgaver i 1999. Jeg tror utenrikskomiteens medlemmer kommer til å følge arbeidet i OSSE med særlig interesse og forventninger nettopp i de viktige oppgavene som utenriksministeren har som leder av denne organisasjonen i det kommende år.

Dag Danielsen (Frp): Merknadene i Innst. S. nr. 38 viser at det synes å være bred enighet om viktigheten av OSSEs arbeid og hovedlinjene i den politikk Norge bør føre.

Som utenriksminister Vollebæk uttrykker det i sin redegjørelse for Stortinget, er det oppdraget i Kosovo som blir hovedoppgaven for det kommende norske formannskapet.

Den tidligere amerikanske presidenten, Ronald Reagan, uttrykte seg en gang slik at i internasjonal politikk skal man vise tillit, men man skal samtidig stille krav om verifikasjon. Når det gjelder Kosovo, er det blitt sagt at man ikke bare skal vise tillit, men også forstå at det dreier seg om mistillit i enkelte tilfeller, og at verifikasjon er desto viktigere. Dette understreker betydningen av det norske bidraget i denne sammenheng, dette at Norge skal ha ansvaret for verifikasjonsoppgaven i Kosovo. Det understreker alvoret og vanskeligheten i oppdraget som foreligger for de norske observatørene, og det er derfor svært viktig det utenriksministeren legger avgjørende vekt på i sin redegjørelse, nemlig det norske personellets sikkerhet i denne situasjonen. Og dette er en av de sentrale bekymringene for hele det norske politiske miljøet, som ikke kan tillegges for sterk vekt. Derfor vil jeg dvele ved situasjonen nettopp i Kosovo.

Avtalen av 13. oktober, som den amerikanske utsendingen Richard Holbrooke var med på å fremforhandle, inkluderte som kjent ikke den kosovoalbanske frigjøringsbevegelsen UCK. Det er et tankekors at den politiske autonomien eller «spesielle status», som den også omtales som, som er foreslått for Kosovo på internasjonalt hold, sies å være for mye for serberne, samtidig som det er for lite for kosovoalbanerne.

Etter utløpet av den treårige overgangsperioden, ifølge avtalen med en utstrakt form for selvstyre for Kosovo innen Serbia og republikken Jugoslavia, er det ifølge internasjonale kilder en unison oppslutning blant kosovoalbanerne om at det må innføres selvstyre, og gjerne da med basis i en folkeavstemning.

Uavhengighet for Kosovo synes å være et nærmest unison krav fra en nesten homogen befolkning. Striden blant kosovarene synes i realiteten bare å stå om virkemidlene for å nå dette målet – hvorvidt det skal skje via vold eller forhandlinger. I dagens situasjon synes det som om trefningene det rapporteres om nettopp skyldes UCK/kosovarene. Det som har kjennetegnet verdenssamfunnets politikk overfor det tidligere Jugoslavia, har etter Fremskrittspartiets mening vært at man hele tiden har gjort for lite, for sent. Og dermed har utviklingen løpt løpsk. Hundretusener har blitt drept, og millioner er drept på flukt.

En helhetlig og langsiktig politikk fra OSSEs side som ikke tar høyde for uavhengighet for Kosovo som et av alternativene, er etter Fremskrittspartiets mening kort-siktig. Derfor kan ikke – av realpolitiske grunner – og bør heller ikke – av idealpolitiske grunner – uavhengig-het for Kosovo fullstendig utelukkes som løsning på den-ne konflikten.

Et ris bak speilet for Milosevic bør være at dersom man ikke totalt legger om sin kurs vedrørende Kosovo, kan dette bli en mulig fremtidig løsning. Kosovarene må samtidig få klar beskjed om at dersom de skal ha håp om en god løsning, må de sette seg ned ved forhandlingsbor-det og slutte med bruk av voldelige midler. Pisk og gul-rot må brukes overfor begge parter. Dersom de vil høres av verdenssamfunnet, må de bli sittende ved forhand-lingbordet og slutte å ty til voldsbruk.

Situasjonen i området er av så alvorlig karakter at den krever radikale løsninger. Det er en form for nødrett som gjelder i dette området. Løsningene må tilpasses den konkrete utvikling og situasjonen denne konflikten har utviklet seg til. Dette er selvsagt en gordisk knute, fordi selvstendighet for Kosovo lett kan åpne for mange krav om selvstyre for en rekke minoriteter i verden i dag, og heri ligger da også en av hovedbegrunnelsene fra ver-denssamfunnets side for å avvise denne løsningen. En annen begrunnelse er at en eventuell uavhengighet for Kosovo kan ses på som en form for belønning for UCKs voldelige handlemåte. Den ønskede og foretrukkede løs-ningen ligger derfor fra de flestes side i at man klarer å få en løsning i form av en spesiell status for Kosovo, enten i form av indre selvstyre, eller en stilling på linje med Montenegro eller Serbia innenfor den forente jugoslavis-ke republikk. Dette forutsetter imidlertid at man får en løsning som fungerer i den forstand at den ivaretar koso-varenes grunnleggende menneskerettigheter, og at man på lang sikt klarer å skape en folkelig aksept for den. For det er klart at en tilbakevenden til forholdene slik de har utviklet seg under det nåværende regimet og var før NA-TOs inngripen, overhodet ikke kan aksepteres.

Siden konflikten blusset opp for alvor i februar, er det anslått at mer enn 1 500 mennesker har mistet livet. Mer enn 20 000 boliger skal være ødelagt, og FNs høykom-misær for flyktninger anslår at tallet på flyktninger og in-ternt fordrevne er kommet opp i ca. 270 000, hvorav 170 000 befinner seg i Kosovo – alt som følge av et verk-iscenesatt av Serbia og president Milosevic.

Dersom utviklingen går som foreskrevet i avtalen av 13. oktober, skal status for konflikten gjøres opp om tre år. Det må derfor gjøres helt klart for partene i konflikten at deres atferd i tiden fremover vil ha stor betydning for det internasjonale samfunnets holdning til konflikten.

Siri Frost Sterri (H): OSSEs viktigste oppgave i året som kommer, blir ansvaret for den internasjonale verifi-kasjonsstyrken i Kosovo, som skal overvåke gjennomfø-ring av avtalen som ble inngått mellom USAs spesialut-sending, Holbrooke, og Serbias president, Milosevic. Dette er et stort ansvar for OSSE, det største oppdraget organisasjonen noen gang har stått overfor. Og Norge

overtar formannskapet i organisasjonen fra årsskiftet. Norges OSSE-ambassadør, Kai Eide, har med rette kalt oppdraget et av Norges desidert største utenrikspolitiske prosjekter noensinne.

Hvilken utfordring denne avtalen om våpenhvile og tilbaketrekning av serbiske styrker innebærer, kommer klart til uttrykk i de rapporter vi får fra Kosovo gjennom media. Financial Times rapporterte i forgårs om hvilke problemer medlemmer av OSSE-styrken, som ikke skal være bevæpnet, kan komme opp i.

For å kunne bringe den albanske befolkningen tilbake til hjemmene sine må de holde Kosovos frigjøringshær, KLA, og serbiske politistyrker fra hverandre. En ameri-kansk diplomatisk observatør har kalt dette å være «the meat in a pretty nasty sandwich». For hva hvis de serbis-ke politistyrkene ikke ønsker å fjerne seg fra sine poster? Hva hvis KLA tar saken i egne hender og «fjerner» styr-kene på sin egen måte? Da vil de internasjonale observa-tørene stå midt i skuddlinjen.

Det største problemet OSSE-styrken vil stå overfor, er å unngå å bli oppfattet som part i konflikten. Både KLA og serbisk side vil kunne ønske å bruke OSSE-observatø-rer i konflikten, få OSSE til å gi dem legitimitet i sin kamp mot den andre parten.

Det er ingen tvil om at en slik utvikling vil være svært farlig for observatørene fra OSSE. De ubevæpnede styr-kene vil kunne bli utsatt for kidnapping og risikere å bli tatt som gisler. Det å holde to – til nå – stridende parter fra hverandre innebærer risiko for å komme opp i krigs-lignende situasjoner. Vi vet hvor brutal denne konflikten har vært. Sivile var trolig selve målgruppen for serbiske politiaksjoner i den sju måneder lange væpnede konflik-ten.

Derfor er det på sin plass at utenriksministeren legger avgjørende vekt på personellens sikkerhet. Avtalen med NATO om støtte under en eventuell evakuering er ikke bare viktig, men helt avgjørende og en klar forutsetning for gjennomføring av verifikasjonsoppdraget. Utenriks-ministerens har forsikret om at etterretning og overvåk-ning vil få høyeste prioritet. NATOs engasjement i regio-nen må være synlig, slik at Milosevic er klar over at han ved brudd på avtalen står i fare for igjen å utsette seg for militære angrep fra Vesten. Jeg etterlyser imidlertid fra utenriksministeren en nærmere drøfting av sikkerhetsut-fordringene som deltakelse i verifikasjonsstyrken repre-senterer. Hvilke tiltak planlegger OSSE selv for å reduse-re risikoen OSSE-personellet utsettes for i Kosovo?

Det er mitt håp at denne store utfordringen for Norge vil trekke frem det beste i norsk utenrikstjeneste. Vi må bruke det vi måtte ha av internasjonal erfaring, til å vise at Norge tar ansvar for en av Europas store sikkerhetsut-fordringer. Også vi kan gjennom å gjøre en skikkelig inn-sats for Kosovo vise at vi engasjerer oss og tar ansvar i Europa.

OSSE har vist seg å være et egnet instrument for å møte det mangfoldige sett av utfordringer som Europa står overfor etter den kalde krigen. OSSE har på grunnlag av Sluttakten fra Helsingfors av 1975 og Paris-charteret av 1990 først og fremst en menneskelig dimensjon. Men-

neskerettigheter, minoriteters rettigheter, grensenes ukrenkelighet og levedyktige demokratiske samfunn er sentrale prinsipper som OSSE har som oppgave å ivareta overfor sine medlemsland.

Ivaretagelsen av disse prinsippene har ikke minst en sikkerhetspolitisk betydning. I våre nærområder – i Estland og Latvia – har OSSE kunnet spille en viktig rolle i spørsmålet om integrering av russisktalende ikke-statsborgere. Spørsmålet har skapt konflikter mellom Estland og Latvia på den ene side og Russland på den andre, og avtalene mellom balterne og russerne er av sikkerhetspolitisk betydning.

Ulike grader av konflikter og utfordringer trenger ulike sett av virkemiddelbruk – alt fra forebygging til krisehåndtering og militære operasjoner. Dette viser med all mulig tydelighet at det mangfold av organisasjoner som utgjør den europeisk-atlantiske sikkerhetsarkitekturen, har ulike styrkesett og ulike roller å spille. OSSE har opparbeidet betydelig erfaring og kompetanse i forebyggende diplomati gjennom de mange sendelagene. OSSE har konsentrert seg om faktorer som kan bli kilder til konflikt: etniske motsetninger, menneskerettighetsbrudd, manglende demokrati og minoriteters kulturelle og religiøse rettigheter. OSSE har ikke minst konsentrert innsatsen om tillitskapende tiltak mellom stridende eller tidligere stridende parter.

Fredsbevarende eller fredsopprettende operasjoner har til nå vært overlatt til organisasjoner som har det nødvendige apparat og erfaring for å håndtere operasjoner med militære innslag. Høyre merker seg at utenriksministeren ikke utelukker at OSSE – unntaksvis – kan gjennomføre fredsbevarende militæroperasjoner dersom det ikke finnes andre alternativer. Vi mener imidlertid at alternativene bør oppsøkes fremfor å la OSSE påta seg en ny rolle av denne typen. Det å bygge opp en organisasjon som skal håndtere den type operasjoner, er svært ressurskrevende og vil også overlappes FN's, NATOs og VEUs strukturer. Vi setter et spørsmålstejn ved hvorvidt OSSE bør gå utover bruk av politiske og diplomatiske virkemidler. Vi erkjenner likevel at den nye type konflikter som har preget hele 1990-tallet, krever nytenkning når det gjelder virkemiddelbruk.

Høyre slutter seg til de fire hovedoppgavene Regjeringen utpeker for vårt formannskap i OSSE. Vi må fortsette OSSEs arbeid med å styrke den menneskelige dimensjon. Her er arbeidet på Balkan og i Sentral-Asia for å styrke den demokratiske utviklingen og å påtale menneskerettighetsbrudd, som dessverre forekommer i en rekke land, av stor viktighet. Arbeidsdelingen mellom Europarådet og OSSE bør imidlertid bli klarere.

Høyre ser på oppgaven med å styrke koordinering og samarbeid mellom de ulike internasjonale organisasjoner som håndterer konfliktforebyggende arbeid, som svært viktig. Vi er derfor svært glade for at utenriksministeren vektlegger den muligheten for norsk innflytelse som ligger i det å ha formannskapet i OSSE. Den europeiske sikkerhetsarkitekturen er fortsatt i utvikling og på vei mot en mer endelig form. Norge kommer inn i en avgjørende fase, hvor en sikkerhetspakt skal utformes, og de ulike

organisasjonenes roller skal drøftes og defineres klarere. Dette kan være Norges sjanse til virkelig å påvirke en prosess som vil ha stor betydning i vår egen verdensdel i lang tid fremover. Det å få være med og utforme den euro-atlantiske sikkerhetsarkitekturen er en mulighet Norge bør utnytte til fulle.

Men viktigst blir likevel, som utenriksministeren også vektla, å bidra til et effektivt OSSE, et OSSE som kan enes om prioriteringer og oppgaver, og som står samlet om gjennomføringen av tiltak. Som utenriksministeren selv sier: Tett kontakt med alle parter er en forutsetning for å lykkes – kontakt med partene i en konflikt og med andre aktører, som FN, NATO, EU og Kontaktgruppen for det tidligere Jugoslavia. Høyre tror derfor det var klokt av utenriksministeren å ta kontakt med det kommende tyske formannskapet i EU om ordninger for å sikre et tett og nært samarbeid mellom EU og OSSE.

OSSE-formannskapet i 1999 vil som nevnt være en av de største utfordringene Norge har påtatt seg internasjonalt. Høyre støtter Regjeringens prioriteringer og mål for formannskapsperioden og er rede til å bidra til de økonomiske omdisponeringer som kan bli nødvendig. Norge har nå muligheten til å spille en sentral rolle på den europeiske arena ved å ta lederansvar og bidra til å løse en alvorlig konflikt i Europa, til å arbeide for menneskerettigheter og demokrati i vår egen verdensdel. Jeg håper og tror at vi kan lykkes.

Johan J. Jakobsen (Sp): Redegjørelsen om Norges formannskap i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa – OSSE – var både oppmuntrende og løfterik. Den bekrefter at organisasjonen er i ferd med å bli anerkjent som «et særlig velegnet instrument for å videreføre arbeidet med fred og sikkerhet i dagens Europa», for å sitere utenriksministeren. På denne måten forsterker utenriksministeren utsagnet i redegjørelsen den 22. januar i år, hvor det het at «OSSE spiller en helt sentral rolle i arbeidet for konfliktavverging og krisestyring».

Den anerkjennelse og respekt som ligger bak disse utsagn, står i skarp kontrast til den kritiske og ofte overbærende omtale som ble KSSE/OSSE til del da debatten om de nye strukturene i Europa pågikk i tiden fram til 28. november 1994. Jeg skal ikke dvele ved det som har vært. Nå skal vi rette blikket framover mot de utfordringer vi vil møte når Norge fra nyttår overtar formannskapet i OSSE.

Det er udelt positivt og løfterikt at vi har en utenriksledelse som ser på OSSE som en sentral organisasjon for fred og sikkerhet i dagens Europa, og som en bro til andre institusjoner som FN, NATO og EU. Denne positive grunnholdningen til OSSE er samtidig en viktig forutsetning for at Norge skal kunne utøve det lederskap som utenriksministeren skisserte som en av de viktigste oppgavene når Norge nå overtar ledelsen av organisasjonen.

Overgangen fra «konferanse» til «organisasjon» har beveget OSSE ut i praktisk virke i felten. OSSE har i praksis vist at sikkerhetspolitikk ikke bare dreier seg om doktriner og militær kapasitet. Europas utfordringer må møtes gjennom et bredt spekter av forebyggende tiltak

knyttet til demokratibyggning, arbeid for menneskerettigheter og bekjempelse av fattigdom.

Det nye i situasjonen, sett fra Norges side, er at formannskapet gir Norge initiativrett og dermed muligheter til å påvirke OSSEs dagsorden og prioriteringer. Når det er grunn til å knytte forventninger til Norges formannskapsperiode, skyldes det ikke minst at Norge har erfaringer med fredsdiplomati gjennom mange år og faktisk har et godt internasjonalt renommé når det gjelder forebyggende diplomati, som er OSSEs varemerke. Det hører også med til historien at Norge er en av de fremste bidragsyterne til organisasjonens aktiviteter, både når det gjelder finansielle ressurser og personell.

OSSE har de senere år blitt pålagt stadig flere oppgaver. Organisasjonens virksomhet er allerede svært omfattende. Utenriksministeren nevnte som en av flere hovedoppgaver at en ønsker å styrke OSSEs evne til å møte de omfattende oppgavene organisasjonen har fått.

En organisasjon i rask vekst vil alltid bære i seg en risiko for økt byråkrati og stadig voksende administrasjonskostnader, som i sin tur kan svekke organisasjonens kjerneoppgaver. Vi kjenner eksempler fra flere internasjonale organisasjoner som har svulmet ut og gradvis blitt ineffektive, og som har måttet slanke organisasjonen for å begrense utgiftsveksten. Når Norge nå får hovedansvaret for OSSE, blir det Norges oppgave å sørge for at kravet til effektivitet skjerpes, og at ikke OSSE blir rammet av den ikke ukjente elefantsyken.

OSSE har gjennom de senere år opparbeidet seg en stor portefølje av konflikter innenfor organisasjonens arbeidsområde. Ikke minst har konfliktene i det tidligere Jugoslavia gitt organisasjonen nyttige erfaringer både når det gjelder konfliktforebygging, krisehåndtering, våpenkontroll, gjenoppbygging og valgovervåking. Det finnes knapt en konflikttype som ikke OSSE har vært stilt overfor i det tidligere Jugoslavia.

OSSE har således i dag større erfaring og bredere kompetanse på konfliktløsning enn noen annen internasjonal organisasjon. Derfor er OSSE «et særlig velegnet instrument» for konfliktløsning i dagens Europa, for igjen å sitere utenriksministeren.

En viktig målsetting for OSSEs arbeid er å bygge opp demokratiske strukturer i tidligere konfliktområder. Dette arbeidet må ikke bare begrenses til støtte til gjennomføring av demokratiske valg og innsetting av demokratiske styresett. Demokratibyggning må også omfatte oppbygging av nettverk av ikke-politiske organisasjoner. Derfor bør samarbeidet med den såkalte NGO-sektoren være viktig. I land som mangler demokratisk erfaring, vil det bl.a. være viktig å støtte etablering av frivillige, folkelige organisasjoner. Også på dette området har Norge de beste forutsetninger for å kunne lede arbeidet.

Utenriksministeren innledet sin redegjørelse med en omtale av situasjonen i Kosovo og de forpliktelser Norge har påtatt seg som deltaker i den internasjonale kontrollstyrken som skal overvåke den inngåtte avtalen. I Senterpartiet er vi særlig tilfreds med at utenriksministeren så sterkt understreket at den ville legge avgjørende vekt på personellens sikkerhet. Deltakelse i internasjonale freds-

operasjoner har blitt en stadig viktigere del av norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Skal vi i framtiden sikre rekruttering til slike operasjoner og ha den nødvendige støtte i folket for en slik linje, er det av avgjørende betydning at sikkerheten for menneskene settes i høysetet.

Formannskapet innebærer ikke bare en politisk utfordring og et løft for norsk diplomati, men stiller også store krav til utenriksstjenesten. Regjeringen har valgt en offensiv linje når det gjelder overtakelsen av formannskapet i OSSE. Allerede tidlig på nyåret vil utenriksministeren besøke et av de mest konfliktfylte områdene i Europa, nemlig det tidligere Jugoslavia. Det blir en viktig oppgave å legge til rette for jugoslavisk gjeninntreden i OSSE. Dette spørsmålet vil også komme opp under Kosovo-debatten på OSSEs utenriksministermøte i Oslo den 2.-3. desember, et møte som også vil markere starten på en viktig epoke i norsk utenrikspolitikk.

En europeisk sikkerhetspakt som kan ivareta fred, stabilitet og demokratibyggning i hele Europa, er et viktig delmål for OSSE. Debatten så langt har vist at det er bred politisk støtte i Stortinget for en slik linje, for en slik europeisk sikkerhetspakt. Dette blir også et sentralt tema på Oslo-konferansen i desember. Norge bør sette seg som mål at arbeidet med en slik sikkerhetspakt skal forseres og gis en synlig framdrift under Norges formannskapsperiode.

Utenriksministerens redegjørelse viser at departementet, gjennom opprettelsen av en egen OSSE-enhet, er godt forberedt til å møte utfordringene og for å kunne løse de oppgaver som venter når Norge fra 1. januar overtar formannskapet i Organisasjonen for samarbeid og sikkerhet i Europa.

Erik Solheim (SV): Utenriksministeren holdt en aldeles utmerket redegjørelse om OSSE-politikken, hvor det ikke er mulig å finne noe å være uenig i. Det eneste jeg kan gjøre, er å komme med enkelte tillegg og kanskje noen utfordringer.

Jeg tror det er fullstendig enighet i Stortinget om at OSSEs hovedoppgave først er å forebygge konflikter og varsle dem på et tidlig tidspunkt, dernest, hvis det er oppstått konflikter, å forsøke å løse dem med fredelige midler og meklings, og at man også er åpen for at OSSE kan spille en rolle som mandatgiver, eller i krisesituasjoner spille en direkte rolle som fredsbevarende operatør. Det er dog litt vanskelig å tro at mandatrollen til OSSE kan bli særlig sentral, i og med at konsensus minus en-prinsippet, eller kravet om fullstendig enighet, trolig ikke vil gjøre det lettere å oppnå et mandat i OSSE enn i FNs sikkerhetsråd. Men det er jo mulig å tenke seg slike situasjoner.

Når det gjelder det strukturelle, vil jeg bare peke på én ting, som også Johan J. Jakobsen var inne på, nemlig at Norge har et særlig fortrinn når det gjelder samarbeidet mellom frivillige organisasjoner og politiske myndigheter. Det bør vi gjøre til en eksportvare ved å bruke OSSE-formannskapet til å koble de norske frivillige organisasjonene tettere på myndighetenes politikk. Vi bør bidra til det man kaller den menneskelige dimensjon under

oppbyggingen av et sivilt samfunn i de mange landene i OSSE-området hvor denne delen av demokratiet foreløpig ikke er utviklet. Vår erfaring i Norge er at de stedene hvor norske myndigheter og frivillige organisasjoner har operert tett sammen, som i Midtøsten, Guatemala og andre steder, er det det som har gitt de beste resultatene. Min anbefaling er at vi ikke forsøker å skjule dette eller gjøre det til en hemmelighet, men tvert imot åpent prøver å gjøre det sivile samfunn, NGO-ene, til en eksportvare.

All erfaring med organisasjoner som OSSE og alle andre er at de først og fremst styres gjennom enkeltsaker og kriser. Og hvis vi ser på de siste to formannskapene, har ingen av dem vært i stand til å forutsi hva som ville bli hovedsaken i deres periode. Jeg tror ikke en eneste politiker eller embetsmann i Danmark drømte om at Albania skulle bli det totalt dominerende tema under det danske formannskapet. Og hvis vi går ett år tilbake, til juletider i fjor, var det ærlig talt ikke særlig mange som trodde at Kosovo ville bli hovedtema i år. Kosovo var muligens forutsigbart, skjønt jeg vil påstå at det egentlig ikke var det heller. Den væpnede kampen i Kosovo hadde ikke kommet ordentlig i gang så sent som for ett år siden. Med andre ord: Nå å være skråsikker på hva som kommer til å prege det norske formannskapet, si helt sikkert at det blir Kosovo, og bare Kosovo, er et veldig farlig utgangspunkt. Bare hvis det er fleksibilitet, evne til å takle nye kriser, kunnskap over et bredt spekter i Utenriksdepartementet, vil vi være i stand til å gjøre jobben. Dette er ikke å undervurdere vanskelighetene i Kosovo-operasjonen, men bare å advare mot nå å binde seg til den sikre spådom at det er Kosovo, og bare Kosovo, man kommer til å holde på med.

Den nye typen kriger etter den kalde krigens slutt på 1990-tallet har overalt i verden vært borgerkriger. Nå er det selvsagt et definisjonsspørsmål hvorvidt en krig mellom serbere og Albania er en borgerkrig eller en krig mellom nasjoner. Det er iallfall kriger innenfor de statsdannelsene som er fastsatt. Det nye er også at i nesten alle disse krigene er sivilbefolkningen selve målet. Det er ikke kriger hvor en hær forsøker å knuse en annen, som i den første verdenskrig eller i den amerikanske borgerkrigen, men det er kriger hvor det å voldta tilstrekkelig mange kvinner til at resten forsvinner ut, eller drepe tilstrekkelig mange barn til at alle som har familie, tar med seg sine og flykter, er selve krigens formål. Det er altså en ekstrem brutalisering av krig vi i dag ser både i Europa og andre steder. Og det gjør selvsagt oppgavene desto viktigere å løse og desto vanskeligere også kanskje.

Noen ord om Kosovo. Vi er alle glad for løsningen som foreløpig er funnet gjennom Holbrooke og Milosevics avtale, men det er all grunn til å vektlegge de store vanskelighetene vi står overfor. Milosevic kan meget sannsynlig begi seg inn på en Saddam Hussein-politikk i Kosovo, med andre ord strekke strikken så langt det lar seg gjøre ved ethvert tenkelig tidspunkt, utfordre verdenssamfunnet, for så å trekke seg tilbake akkurat på målstreken, slik vi nettopp så i Irak. UCK på sin side har ikke akseptert avtalen, og det er høyst uvisst om UCK vil gi opp sin militære aktivitet.

Jeg er helt enig i det alle i denne debatten har sagt, nemlig at en må vektlegge styrkenes sikkerhet og de norske observatørens sikkerhet. Men vi må også huske at det lever ganske mange mennesker i Kosovo, og vi kan ikke bare vektlegge vår egen sikkerhet. Når jeg sier det, er det ut fra erfaringene fra krisesituasjoner de senere årene. Jeg skal nevne to gode eksempler. I Srebrenica var den nederlandske utenriks- og forsvarsledelsen utelukkende opptatt av én ting, nemlig hvordan de skulle få de nederlandske soldatene smertefritt ut av Srebrenica. At 57 000 mennesker, muslimske menn, så ble myrdet, var ikke på hovedagendaen i Nederland. Og man kan forstå det. Det nytter ikke å moralisere over det. Man vinner ikke noe valg i Nederland på å redde mennesker i Srebrenica, men man kan tape valg i Nederland på egne tap. Det er de politiske dilemmaene vi står overfor.

Enda mer grotesk var dette i Kigali i Rwanda, hvor ti belgiske soldaters liv gjorde at man trakk ut den internasjonale styrken. Man satte inn en styrke med et eneste formål: å redde de hvite ut av Rwanda. At så 800 000 rwandere ble drept etterpå, var ikke i vesentlig grad på den internasjonale dagsordenen.

Når jeg sier dette, er det ikke for at vi ikke skal vektlegge vår egen sikkerhet, men det er fordi vi må ha begge disse momentene med samtidig.

Når det gjelder Kosovo og tidligere Jugoslavia, vil jeg også be utenriksministeren ha et meget våkent øye på situasjonen i Montenegro, som ganske sikkert kan utvikle seg i en farlig retning, og mange montenegrinere frykter at Arkan og den typen bander fra Serbia kan bli eksportert dit som neste skritt i politikken til Milosevic.

For å nevne et par andre kriseområder: I Nagorno-Karabakh er det altså langt flere flyktninger enn i Kosovo. De har vært flyktninger i fire år, mange av dem bor i jernbanevogner under de mest uverdige forhold. Alternativet til å finne en fredelig løsning på den konflikten er å vente til Aserbajdsjan får tilstrekkelig militær styrke gjennom oljeinntekter og en raskere økonomisk framgang enn Armenia, så de med militære midler kan gjenopprette situasjonen slik de ser den. Jeg oppfatter det slik at vi har fått det signalet fra mange i området at trass i valget av en nokså ekstrem president i Armenia, er det mange som nå ser større muligheter for diplomatiske initiativer enn før. Jeg må også bare be om at man der har øynene åpne for å se om det i det hele tatt kan by seg noen mulighet for Norge til å ta et initiativ, uten at jeg kan foreskrive hvordan det skal være. Men skulle noen mulighet by seg til å løse den konflikten, må vi altså huske at det er drept mange flere, og at det er mange flere flyktninger i Nagorno-Karabakh enn hva det er i Kosovo, men det er lenger fra oss og mindre i Europas sentrum. Det er grunnen til den lave oppmerksomheten om den konflikten.

Jeg må også trekke fram Tyrkia. Öcalans plutselige gjenoppståing i Roma er jo en situasjon som kanskje byr på nye muligheter. Det er åpenbart at PKK er militært sterkt svekket ved at de ikke lenger kan bruke Syria som oppmarsjrområde. På den annen side kan man jo tenke seg at kurderne nå er i en sterkere politisk situasjon der-

som Öcalan kan operere et eller annet sted fra i Europa. Å tro at Tyrkia direkte skal inngå i forhandlinger med PKK, kan vi vel se bort fra, men en eller annen form for forhandlingsprosess, at Tyrkia kunne tenkes nå å gå inn i en eller annen form for dialog med kurderne i en situasjon hvor PKK er militært svekket, burde være mulig. Her mener jeg at den norske OSSE-ledelsen må se med åpne øyne på hvilke initiativer som muligens kunne tas. Det eksisterer i OSSE den såkalte Moskva-mekanismen, hvor det altså er mulig så å si å påtvinge et land undersøkelser av dets menneskerettighetssituasjon. Om det er det rette, vet ikke jeg, men iallfall er det uakseptabelt at et land som er så nært alliert med Norge som Tyrkia er, år etter år kan ha en slik menneskerettighetssituasjon som de har, og at et kulturelt mindretall som kurderne i realiteten er nektet alle kulturelle rettigheter som vi de fleste steder ellers i verden tar som en selvfølge.

Jeg tror altså at det er gjennom håndteringen av disse konkrete krisene mer enn gjennom strukturer og sikkerhetspakter og den slags at OSSE kommer til å utvikle seg. Utenriksministeren snakker i sin redegjørelse om at Norge bør drive nytenkning og være dristig i den utenrikspolitiske tenkning. Da vil jeg nevne et spørsmål som ligger i utkanten av OSSE, men som ligger i sentrum for Europas sikkerhetspolitikk, og det er det nye tyske initiativet for å utvikle NATOs strategi om førstebruk av atomvåpen. Vår idé om førstebruk av atomvåpen er i dag en av de viktigste hindringer for global atomnedrustning. Jeg har i høst vært to ganger i India og diskutert spørsmålet både med den indiske utenriksministeren og med den indiske forsvarsministeren. I begge tilfeller var det første de kom opp med, på hvilket grunnlag Norge kan kritisere India – Norge, som selv er med i en allianse som proklamerer førstebruk av atomvåpen. Dette er en relikvie fra den kalde krigen som nå bør avvikles.

L o d v e S o l h o l m hadde her teke over presidentplassen.

Harald Hove (V): Når man kommer som syvende taler i en debatt hvor det stort sett har vært enighet mellom alle partier om at den redegjørelsen utenriksministeren har gitt, har vært god og stort sett dekkende for de spørsmål man mener er viktige, er det ikke så veldig mye man kan tilføre.

Men det kan være grunn til å framheve det som flere har vært inne på, at OSSE og Europarådet på mange måter er de mest omfattende og alleuropeiske organisasjonene ved siden av FN – det kunne det nesten være fristende å framheve. Akkurat det perspektivet og i noen grad rollefordelingen og rolleutfyllingen mellom OSSE og FN er kanskje av de spørsmål som man muligens kunne ha gått litt nærmere inn på. Men som også komitelederen, Blankenborg, sa, kommer man i den situasjon når man ser på OSSE som en europeisk organisasjon, at det oppstår visse utfordringer i forhold til det Europa-begrepet man en gang i tiden lærte. Det er klart at organisasjonen har oppgaver også i områder som ligger utenfor det som vi uten videre vil oppfatte som Europa.

Det vi videre kan framheve, er at den rollen som OSSE har fått i Kosovo-sammenheng, i alle fall tydelig viser at dette er en viktig organisasjon, og at det er en organisasjon som får svært aktuelle og viktige oppgaver.

Det jeg kanskje kunne ha lyst til å framheve litt, er det poeng som framgår av redegjørelsen, nemlig at etniske, religiøse, kulturelle og sosiale motsetninger på mange måter er det sentrale når det gjelder å være konfliktskapende. Ett forhold er slike motsetninger når de er knyttet til situasjonen og forholdet mellom stater – de kan være vanskelige nok. Men de blir enda langt vanskeligere når motsetningene kommer fram innenfor et land, og når etniske og religiøse fellesskap blir brukt til å etablere motsetninger til andre folkegrupper med andre etniske og religiøse kjennetegn innenfor samme stat.

Det er vel på mange måter dette som i realiteten danner grunnlaget for mange konflikter som det vil bli en oppgave for OSSE å håndtere. Som eksempler kan man nevne både Kosovo og Nagorno-Karabakh. En løsning kunne være selvstendige stater, og det er vel også en løsning som er blitt brukt i en del sammenhenger. Men det som da ofte blir realiteten, er gjerne at man får en ny minoritet. Hvis vi ser på Irland, hvor man i dag forhåpentligvis har fått en løsning og hvis man ser på Serbia, er i hvert fall én måte å forstå situasjonen på at det har vært en kamp om hvem som skal være en minoritet. Hvis vi ser på Irland, er det katolikkene i Nord-Irland eller protestantene i noe som fremstod som en mulighet, nemlig et forent Irland? Hvis vi ser på Serbia/Kosovo, er det albanerne som skal være en minoritet i Serbia, eller skal serberne eventuelt bli en minoritet i et uavhengig Kosovo? Det er noen av de problemstillingene som trolig er underliggende for en del av de konfliktenes man skal håndtere. I Nagorno-Karabakh er det også på mange måter elementer av det samme. På et relativt avgrenset geografisk område var det innenfor Aserbajdsjan et område hvor armenerne var i flertall, og det var i hvert fall en viktig del av grunnlaget for den konflikten.

Dette innebærer at evnen til å håndtere interessene til minoriteter i mange sammenhenger vil være av avgjørende betydning for at konflikter i et land ikke skal bli så store at det går på fred og sikkerhet løs. Jeg tror derfor at det å være orientert mot minoriteters situasjon er viktig i forhold til det å fungere konflikthforebyggende. Det innebærer også at det som i redegjørelsen var omtalt som den andre hovedutfordringen, nemlig den menneskelige dimensjon, demokrati og menneskerettigheter, er en viktig oppgave innenfor OSSE.

Men man må ikke se seg blind på etniske, religiøse og kulturelle forhold som grunnlag for konflikt uten også å ta med den sosiale delen av det – og da «sosial» i en ganske vid betydning. Konflikter som kan se ut til å være knyttet til etniske, religiøse og kulturelle forhold, kan også ofte ha bakgrunn i ressurser og ressursfordeling. Det er klart at man også innenfor OSSE-området har viktige ressurskonflikter: olje, gass, mat, og kanskje man ikke minst skal huske på retten til og fordelingen av vannressurser. Det å legge grunnlaget for en god utvikling som kan redusere sosiale proble-

mer, er derfor også en viktig del av det konfliktforebyggende arbeid.

Noe av det som redegjørelsen får godt fram, og som er av de interessante ting å observere, er det mangfoldet av organisasjoner som er inne på ulike måter, både det vi kanskje kan kalle institusjonelle organisasjoner, altså organisasjoner som har land og stater som medlemmer, og de frivillige organisasjonene, som har en mer direkte menneskelig basis. Det å ha evnen til å bruke de ulike organisasjonenes styrke og muligheter, samtidig som man klarer å få det til på en rimelig, rasjonell og effektiv måte, må være en utfordring i mange sammenhenger, også i forhold til arbeidet i OSSE.

Til slutt vil jeg fremheve det poenget som Erik Solheim svært riktig trakk fram: Vi vet ikke hva som vil bli hovedutfordringen for det norske formannskapet i 1999. Det eneste vi vet, er at det å håndtere OSSEs rolle i Kosovo blir en meget stor utfordring, uansett om det måtte bli andre som eventuelt måtte bli enda større.

Utenriksminister Knut Vollebæk: La meg først si at jeg er glad for den brede støtten Regjeringen har fått til sitt generelle OSSE-engasjement, og ikke minst til det arbeidet som vi nå påtar oss med formannskapet i OSSE for neste år.

Jeg har også merket meg den vekten man har lagt på sikkerheten til det personellet som vi fra norsk side vil stille til disposisjon i denne misjonen som skal overvåke fredsprosessen i Kosovo. Det er riktig som det har vært sagt her, at vi legger den største vekt på personellens sikkerhet. Representanten Siri Frost Sterri etterlyste en nærmere drøftelse av dette. Det skal jeg gjerne komme tilbake til. Men vi skal også her huske på at en del av de sikkerhetstiltakene som treffes, heller ikke egner seg for omtale i denne salen. Men OSSE har selv et stort arbeid for å sikre sitt personell, i tillegg til det viktige arbeidet som vi har sammen med NATO. Jeg vil selv, som nevnt tidligere i dag, besøke området tidlig på nyåret, og noe av det viktigste da vil være å se på forholdene for personellet.

Det har også vært understreket at vi skal ivareta OSSEs rolle og kanskje ikke gape for høyt. Jeg har merket meg det og er enig i den holdningen som er fremkommet i debatten så langt.

Når det gjelder spørsmålet om vi greier å styre OSSE, er det nok riktig som representanten Erik Solheim sier, at OSSE i stor grad styres gjennom kriser, og at vi ikke vet hva vi står foran, bortsett fra at vi nå vet at vi står foran store oppgaver i Kosovo. Men samtidig som det er viktig å være klar til å påta seg nye oppgaver og ha fleksibilitet til å håndtere kriser, tror jeg det er viktig at vi også ser på det som ligger innenfor OSSEs mandat, som f.eks. det preventive diplomati. Og jeg har lyst til å si noen ord om det, ikke minst i lys av situasjonen i Sentral-Asia. Jeg tror OSSE her kanskje kan spille en rolle innenfor rammen av det preventive diplomati, og at dette derfor er noe som vi bør satse på både bilateralt og ikke minst gjennom det arbeidet vi skal gjøre under formannskapet.

Fra norsk side har vi i dag humanitær bistand til tre av landene i Sentral-Asia, nemlig Kirgisistan, Tadsjikistan

og Kasakhstan. Tiltakene rettes i første rekke mot utsatte grupper for å dekke primærbehov som behovet for mat, klær, husly og helse. Vi legger også stor vekt på støtte til demokratiske prosesser og menneskerettighetsprogrammer. I det krigsherjede Tadsjikistan søker vi å bidra til den nasjonale forsoningsprosessen og til å lette arbeidet med reintegrering av flyktninger og internt fordrevne. Vår humanitære bistand skjer i nært samarbeid med flere internasjonale organisasjoner. OSSE vil snart være til stede med kontorer i alle de fem sentralasiatiske republikkene. Fremme av menneskerettighetene og rettsstatsprinsippene er en av OSSEs hovedoppgaver i Sentral-Asia. OSSEs kontor for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter har innledet et nært samarbeid med landene for å bistå dem på disse feltene.

Flere har også vært inne på det som vi har satt opp som hovedprioriteringer, og nevnt spesielt vår andre hovedprioritering, nemlig vektleggingen av den menneskelige dimensjon i OSSE-sammenheng. Jeg tror det er viktig, som jeg også har fått forståelsen av at man her i salen har vektlagt. Det har vært nevnt betydningen av å bruke de frivillige organisasjoner. Det er noe vi allerede gjør og vil fortsette å gjøre, nettopp fordi vi har sett nytten av det nasjonalt i Norge, men også, som bl.a. representanten Solheim var inne på, i andre internasjonale sammenhenger.

Representanten Hove nevnte spesielt den kulturelle og religiøse dialogen, og jeg tror det er et viktig område. Kulturelt samarbeid, herunder ulike kulturelle kontakter og utveksling landene imellom, er et viktig arbeid og har vært drøftet innenfor OSSE i en årrekke. Fri utveksling av ideer og kontakter har vært en grunnleggende forutsetning for fremveksten av demokratiske styreform og et mangfoldig og rikt kulturliv. Innenfor OSSE har det spesielt vært Høykommissæren for nasjonale minoriteter som har understreket at en av hovedårsakene til mange av de etniske konflikter i dagens Europa er de nasjonale myndigheters manglende evne og vilje til å anerkjenne og fremme kulturelle og språklige rettigheter til nasjonale minoriteter. Det er på sin plass å minne om at samtlige av OSSEs 54 medlemsland har forpliktet seg til å beskytte den etniske, kulturelle, språklige og religiøse identiteten til personer som tilhører nasjonale minoriteter.

Som et ledd i det konfliktforebyggende arbeidet vil det i tiden som kommer, være viktig å søke å fremme graden av tverrkulturell forståelse og samkvem mellom ulike kulturer, både innen enkelte land og på tvers av landegrensene.

Vi vil også legge vekt på den religiøse dialogen, dvs. dialog mellom representanter for ulike religiøse grupper og kirkesamfunn, for å forebygge nye konflikter eller for å bidra til forsoning og fred i etterkant av alvorlige konflikter. En viktig del av OSSEs demokratiseringsaktivitet i Bosnia og Hercegovina har vært å stimulere til økt dialog mellom religiøse ledere. Ulike prosjekter har vært gjennomført, også ved hjelp av norsk støtte, for på denne måten å gi et konkret bidrag til reetablering av et flerkulturelt, flerreligiøst og fleretnisk Bosnia og Hercegovina.

I forbindelse med den årlige gjennomgangen av medlemslandenes gjennomføring av påtatte forpliktelser

innenfor den såkalte menneskelige dimensjon, dvs. når det gjelder spørsmål i tilknytning til menneskerettigheter, demokratibygging og rettsstatsprinsippene, tok man fra norsk side initiativ til en økt vektlegging av arbeidet på dette området gjennom reaktivisering av OSSEs rådgivende ekspertpanel for religionsfrihet. Det var stor oppslutning om det norske initiativet. Det er i denne fasen av arbeidet viktig at ekspertpanelet, i nært samarbeid med OSSEs underliggende institusjoner, utarbeider konkrete forslag til hvordan det kan bidra i gjennomføringen av slike OSSE-prosjekter. Fra norsk side vil vi ta fatt i dette spørsmålet under vår formannskapsperiode.

Representanten Blankenborg understreket og drøftet betydningen av sikkerhetspakten. Det er uten tvil en av de viktige oppgavene som OSSE står overfor, også når det gjelder å identifisere sin rolle fremover. Hensikten med forhandlingene i OSSE om sikkerhetspakten er nettopp å styrke vår samlede evne til preventivt diplomati, krise- og konfliktavverging og vår evne til å gjenoppbygge demokratiske samfunn etter konflikter. OSSE er etter min mening den euro-atlantiske organisasjonen som er best egnet til å utgjøre rammen om dette arbeidet. Men andre internasjonale organisasjoner spiller viktige roller nettopp i samarbeid med OSSE, og jeg er glad for den vektleggingen som det også i denne debatten har vært på det nære samarbeidet som vi må ha mellom OSSE og andre organisasjoner i Europa.

Forhandlingene om sikkerhetspakten vedrører derfor to forhold. Det forhandles om hvordan vi kan forbedre OSSE og de redskaper som står til OSSEs rådighet. Det forhandles også om hvordan OSSE kan etablere en plattform for gjensidig støttende samarbeid med andre sikkerhetsrelaterte organisasjoner. Det internasjonale samvirket i Kosovo og i Bosnia og Hercegovina er gode eksempler på nødvendigheten av å få i stand et slikt samarbeid. Jeg prioriterer disse forhandlingene høyt, og vil be den norske forhandlingsledelsen ta sikte på å nå konkrete resultater til OSSEs toppmøte i 1999. Forhandlingstemporet er selvsagt avhengig av hva OSSEs 54 medlemsland blir enige om. Vi skal imidlertid gjøre vårt for at toppmøtet kan vedta sikkerhetspakten.

Jeg kan for øvrig informere Stortinget om at man i dag har fått aksept – dvs. det er ingen som har protestert – på forslaget om at OSSEs toppmøte skal legges til Istanbul. Den såkalte taushetsprosedyren, dvs. anledningen til å protestere, gikk ut i går, og det betyr at slik det nå ser ut, vil OSSEs toppmøte i 1999 legges til Istanbul.

Marit Nybakk (A): Jeg har det siste året vært så heldig å få lov til å bivåne og se på nært hold det møysommelige arbeidet som OSSE utfører bl.a. på Balkan og i de post-sovjetiske statene, for å bygge opp demokratiske institusjoner og det sivile samfunn i land hvor det ikke finnes slike tradisjoner. I Bosnia har jeg vært vitne til hvordan OSSE har stått på for å skape et grunnlag for multi-etniske politiske partier, og jeg har vært imponert over utholdenheten og ståpåhumøret til de lokale OSSE-representantene for deres ukuelige optimisme og for den troen de har på det de jobber for.

I sin redegjørelse sa utenriksministeren:

«Politiske, økonomiske og humanitære tiltak for sivil gjenoppbygging må sys sammen til en helhet.»

Jeg tror at dette er en viktig erkjennelse. Jeg tror også at det er nødvendig å se på samspeilet og samarbeidet mellom de internasjonale organisasjonene som jobber med konfliktforebyggende arbeid i Europa, OSSE, FN-systemet og NATO, bare for å ha nevnt disse, som også flere har vært inne på i debatten.

Utenrikskomiteen har i høst vært i Sentral-Asia og Kaukasus. I land som Usbekistan og Turkmenistan vil det være behov for et aktivt samarbeid mellom OSSE og UNDP, altså FNs utviklingsprogram, bl.a. med prosjekter for å styrke det parlamentariske arbeidet, forberede et flerpartisystem, bygge demokratiske institusjoner og sikre grunnleggende menneskerettigheter. Samtidig må OSSEs menneskelige dimensjon, slik utenriksministeren formulerte det, suppleres med humanitær bistand, bilateralt eller gjennom FN-systemet, og private organisasjoner. Dette for å sikre et minimum av sosiale standarder i et område der nedgangen i levestandarden nærmest er unik i moderne historie.

Som utenriksministeren også understreket i sin redegjørelse, har OSSE påtatt seg en meklerrolle i konflikten mellom Aserbajdsjan og Armenia om Nagorno-Karabakh. Jeg kan der legge til at det humanitære aspektet med – litt avhengig av hvilke tall man legger til grunn – 800 000 flyktninger eller displaced persons, om man velger å kalle dem det, er særdeles viktig, for ikke å si prekært.

Jeg er for øvrig svært tilfreds med at utenriksministeren understreker at det må utvikles en helhetlig strategi for håndtering av de utfordringene som OSSE står overfor i dette området, inkludert mulighetene for et økt norsk engasjement i Sentral-Asia og i Kaukasus.

Jeg vil også få understreke det Blankenborg sa i sitt innlegg om at denne delen av OSSE skiller seg fra mange andre områder ved at stater utenfor OSSE har sterke interesser, og det gjelder selvfølgelig bl.a. Afghanistan og Iran.

Noe av det mest interessante i utenriksministerens redegjørelse var understrekingen av den muligheten som formannskapet gir oss til å spille en sentral rolle i utformingen av den euroatlantiske sikkerhetsstrukturen. Her står naturligvis utvidelsene av NATO og EU østover sentralt. Det samme gjelder et fleksibelt konsept for integrerte fredsorganisasjoner. Men også Tyrkias rolle og utviklingen av landene i Kaukasus og Sentral-Asia vil måtte tas i betraktning når det euroatlantiske sikkerhetslandskapet skal videreutvikles i forhold til de enorme endringer som har funnet sted i den siste tiårsperioden. Jeg vil også nevne Europarådet, som har en viktig rolle å spille i denne prosessen, som også bl.a. representanten Frost Sterri understreket.

Når utenriksministeren legger vekt på at OSSE må befestes som et verdifellskap for hele Europa, er selvfølgelig det riktig – også at organisasjonens moralske autoritet i utformingen av den euroatlantiske sikkerhetsarkitekturen må styrkes. Vi må imidlertid likevel være bevis-

ste på begrensningene, for ikke å si avgrensningene, når det gjelder det som OSSE kan få til.

Jeg vil likevel ønske utenriksministeren lykke til med formannskapet, og håper at Norge kan bidra til å styrke OSSE, både som aktør i regional konfliktløsning og som instrument for styrking av menneskerettigheter og den menneskelige dimensjon.

Are Næss (KrF): Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa er en historisk suksess. Organisasjonens forløper, Konferansen om sikkerhet og samarbeid i Europa, var gjennom mange år, riktignok til dels med langsom framgang, forumet for avviklingen av den kalde krigen i Europa og for utviklingen av menneskerettighetene. Samtidig som konferansen har tatt steget over i organisasjonens form, har den fått nye oppgaver og nytt ansvar. Valg og demokratioppbygging i Bosnia har vært den største oppgaven til nå, inntil situasjonen i Kosovo har krevd enda en ny satsing. I forbindelse med disse viktige oppgavene har det vært gledelig å registrere de mange positive tilbakemeldinger når det gjelder norske medarbeideres innsats i ulike posisjoner.

OSSE blir, som andre organisasjoner, hva medlemslandene vil gjøre den til. En organisasjon må bedømmes ut fra de forutsetninger den blir gitt. Etter min vurdering er OSSE med sin vekt på menneskerettigheter en unik kontaktskapende og konfliktforebyggende organisasjon og må verdsettes for det.

Det har vært et problem at OSSE har vært lite kjent blant folk flest. Med oppmerksomheten omkring Norges forestående formannskap i organisasjonen regner jeg med at dette vil rette på seg. Men det er fortsatt mange som ikke vet at OSSE ikke bare er regjeringenes organisasjon. Organisasjonen har også en parlamentarikerforsamling. Denne er, slik jeg ser det, svært betydningsfull for kontakt innen menneskerettighetsarbeid og demokratiopplæring. Min erfaring er at denne forsamlingen er spesielt viktig for representanter for de såkalte nye demokratier, som her får anledning til å knytte kontakter og til å samarbeide på like fot med representanter for de øvrige land i Europa. For øvrig er det også slik at dagens parlamentarikere ofte er morgendagens regjeringsmedlemmer. OSSE-parlamentarikerne benyttes også i stor grad som valgobservatører og har i denne funksjonen den fordel at de i de land hvor valgene observeres, betraktes som kolleger av landets egne parlamentarikere. Dermed blir det kanskje lettere å forholde seg til eventuelle kritiske bemerkninger.

Når OSSE nå samler sitt observatørkorps i Kosovo, er det klart at slik langtidsobservasjon ikke er forenlig med arbeid som parlamentarikere i hjemlandet. Likevel vil jeg mene at parlamentarikere kan ha en viktig funksjon i denne sammenheng. Nærværet av parlamentarikere må antas å kunne ha en gunstig virkning, bl.a. gjennom en viss grad av medieoppmerksomhet. Jeg vil derfor anmode om at det blir vurdert å benytte parlamentarikere fra ulike land i denne sammenheng, og da naturligvis for kortere perioder som er forenlig med virksomheten i de hjemlige nasjonalforsamlinger. En slik rotasjonsordning blant parlamenta-

rikere fra ulike land ville bidra til å styrke kontakten mellom disse og observasjonsområdet. Ordningen ville også øke kunnskapsnivået om konfliktområdene i hjemlige kretser, noe som neppe ville være til skade. Det er for øvrig en god begynnelse at et medlem av forrige forsvarskomite er på plass som nestkommanderende for plasskommandanten i OSSE-hovedkvarteret i Pristina.

Grethe G. Fossum (A): Jeg syns at utenriksministeren hadde en god gjennomgang av OSSE-arbeidet, og er glad for den store enigheten som finnes.

OSSE har mange oppgaver. La meg understreke hva jeg oppfatter som en grunnpilar på lang sikt: arbeidet for å etablere levedyktige demokratiske samfunn. Hvordan skal innbyggerne i de enkelte landene få sikkerhet, nødvendig humanitær hjelp og støtte til et demokratisk system? Jeg er glad for utenriksministerens vektlegging av den «myke» siden ved sikkerheten, som vil stabilisere demokratiet, gi grunnleggende menneskerettigheter og sikre rettsstaten.

Valg og nøye observasjon av valget er ikke bestandig et symptom på at det er demokrati. Etter min oppfatning er perioden mellom valgene vel så viktig for demokratioppbygging som avholdelse av selve valget. Jeg er derfor glad for at utenriksministeren nå vektlegger mellomvalgperioden vel så mye som valgobservasjonen. Hva bør da OSSE konsentrere seg om i denne mellomperioden? Utenriksministeren nevnte stabilisering av politiske strukturer – og hva betyr egentlig det? Vil det bety at våre respektive politiske venner, f.eks. i Bosnia, kan nyte godt av støtte fra sine partikamerater fra andre land? Balkankomiteen arbeider nå med slike saker i Stortinget. Men det forutsetter at Utenriksdepartementet er villig til å støtte gode prosjekter fra partiene nettopp når det gjelder en slik oppbygging av politiske partier i enkeltland.

La meg rette oppmerksomheten mot et demokratiprojekt jeg tror har hatt og vil ha stor betydning i Bosnia. OSSE tok sammen med NGO-er initiativ til en kjønnskvotering av kvinner før valget nå i 1998. De klarte å få en regel om at tre av de ti som var på fast plass på listene, skulle være kvinner. Man engasjerte NGO-er og fikk fram gode kvinnelige politikere på listene. Dette medførte at kvinneprosenten i de nasjonale forsamlinger i Bosnia økte ganske betraktelig etter valget.

Men det er ikke nok å få kvinner inn i politiske verv. Oppfølging må til. Derfor har OSSE fortsatt å følge opp de nye kvinnelige politikerne. Jeg hadde selv gleden av å delta på den første konferansen etter valget, som samlet 30 nasjonale kvinnelige politikere. De kom fra Srpska, fra de kroatisk områdene og fra de muslimske områdene, og de snakket sammen. Og ikke nok med at de snakket sammen, de la også fremtidige samarbeidsplaner for hva slags politikk de skulle føre overfor de mannlige politikerne. Her har OSSE vist hvordan man i praksis kan styrke det politiske system og derigjennom videreutvikle demokratiet. Slike prosjekt i OSSE-regi må styrkes, videreføres og kanskje overføres til andre områder.

Som stortingsrepresentant har jeg hatt gleden av å være valgobservatør en del ganger i Bosnia. Hva med å

invitere valgobservatører fra dette området til Norge for å observere våre valg? Det kunne være en god opplæringsprosess for dem. Men jeg tror også det kunne være en meget god opplæringsprosess for oss at våre valg, såkalt demokratiske, ble sett på med litt andre øyne.

Jeg vil også understreke en annen ting som utenriksministeren var inne på, nemlig opplæring av OSSE-medarbeidere. Som valgobservatør har jeg opplevd begge deler: glitrende OSSE-medarbeidere og helt elendige. Det må en kvalitetssikring til for at OSSE skal gjøre en god jobb, og den kvalitetssikringen må også gjelde den enkelte OSSE-medarbeideren.

Bjørn Hernæs (H): Utenriksministeren har i dag ikke fått mye motbør i forbindelse med sin redegjørelse, og det er da også meget fortjent. Det er en redegjørelse med en etterfølgende debatt som jeg praktisk talt i enhver henseende vil slutte meg til.

Bakgrunnen for debatten er Norges formannskap i OSSE – underforstått også vårt generelle OSSE-engasjement. Jeg skulle nesten ønske at Norge hadde fått dette formannskapet i en situasjon som hadde vært mindre betent enn det den nå er i Kosovo. Selv om vi har gått igjennom hele det brede OSSE-engasjementet, er det min antakelse at selve svenneprøven blir hvordan vi klarer å takle situasjonen i Kosovo med den store norske styrken som sendes dit. I den sammenheng vil jeg få lov til å understreke at det at vi har fått OSSE-formannskapet, selv sagt ikke er noen form for belønning. Det er heller ikke for å gi prestisje eller utvidet legitimitet til OSSE, men har utelukkende én hensikt: å bidra til å løse disse konfliktene.

Når det gjelder løsningen av konfliktene, hvorfor vi skal gå inn, har jeg rent innledningsvis lyst til å understreke den menneskelige dimensjonen i dette. Nøden i disse områdene er jo så enorm at vi har i realiteten intet valg, selv om jeg må innrømme – både som valgobservatør og som tidligere medlem av forsvarskomiteen med forholdsvis godt kjennskap til hva som skjedde i Bosnia – at problemene er så voldsomme at jeg av og til gjør meg den refleksjon, når jeg f.eks. tenker på de følelser som fortsatt er knyttet til vår krigshistorie to generasjoner tilbake i tiden, om det kan være mulig å finne en løsning på de problemene som disse menneskene har gjennomgått i den absolutt nære fortid. Det må likevel selv sagt ikke betinge at vi lar være å prøve, men jeg tror det er fornuftig å ha den dimensjonen i tankene.

Så vil jeg snakke litt om sikkerheten til de norske styrkene. Jeg slutter meg der langt på vei til den tilføyelse som Erik Solheim gjorde. Det er ikke bare hensynet til de norske styrkene det er snakk om, men også hva som kan hende hvis det skjer noe galt med de norske styrkene. Hvis de skulle bli tatt som gisler, er det jo den muligheten, dessverre, at det kan gjøre vondt verre. Det kan ydmyke verdenssamfunnet hvis vi ikke kan gjøre noe med det, på samme måte som NATO ble ydmyket, særlig i Srebrenica i Bosnia, og de nederlandske styrkene – de nederlandske tjenestene, vil jeg heller si – har fortsatt et problem med sin fortid der nede.

Jeg har selvfølgelig full forståelse og respekt for, og jeg er også enig i, at utenriksministeren ikke her kan fortelle oss om alle de sikkerhetstiltakene som vi forutsetter ligger til grunn for det norske engasjementet. Men det at han indirekte sier at det ligger slike klare sikkerhetstiltak bak vårt engasjement, gir jo ikke mindre grunn til å understreke at det ikke bør skje noe galt med disse styrkene – både av hensyn til styrkene og fordi det kan føre til en forverring av konflikten. For det er ikke slik at det er noen som har særlig lyst til å gå inn med redningsaksjoner, selv om det måtte ligge i bakgrunnen.

Det gjør at jeg helt til slutt vil komme så vidt inn på den, om enn meget vage antydningen fra utenriksministeren – «vag» i positiv betydning – om en mulig styrkeoppbygging i OSSEs regi. Jeg vil ikke for enhver pris avvise det, men meget sterkt advare mot det – det har vel også utenriksministeren gjort. Jeg skal trekke inn en dimensjon som jeg, så vidt jeg kan erindre, ikke har sett er trukket inn, nemlig den reaksjon som bare muligheten for egne OSSE-styrker kan avstedkomme i andre organisasjoner som FN, NATO eller VEU. Det er jo ikke slik, som jeg så vidt var inne på i stedet, at styrker fra andre organisasjoner står i kø for å påta seg disse nokså ubehagelige oppgavene, for å si det forsiktig. Jeg håper derfor ikke at antydningen om at OSSE kunne tenke seg å gjøre noe tilsvarende, kan føre til reaksjoner i de nevnte organisasjonene slik at når OSSE engasjerer seg i en del av øvelsene, får de også ta ansvaret for å fullføre det hele.

Tor Nymo (Sp): OSSE, Organisasjonen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa, heiser flagg i stadig flere av Europas konfliktområder. Folkegrupper får ikke lenger slakte hverandre midt i verdens medieoppsyn uten at noen bryr seg, og demokratiske bevegelser i de nye demokratiene i Øst-Europa blir tilført den støtte og assistanse fra OSSE som er nødvendig for at varige demokratiske systemer basert på frihet, likhet og brorskap blir hjulpet fram av organisasjonens nærvær i en rekke tidligere kommuniststater og sovjetrepublikker.

Jeg tror alle i denne sal vil si seg enig i at OSSE langt på vei har vist seg å være en suksess for fremme av demokrati og menneskerettigheter i Europa. Til tross for at det må fattes et enstemmig vedtak av de 54 deltakende stater for at en beslutning skal kunne være gyldig, har organisasjonen vist seg som en av de mest suksessrike freds- og demokratibyggende organisasjoner i vår tid.

OSSEs oppgaver som freds- og demokratibygger er en kontinuerlig prosess. I disse dager jobbes det, som det allerede har vært nevnt, med å få etablert et kontrollørkorps i Kosovo på til sammen 2 000 personer, hvorav Norge vil bidra med 70, inkludert stabssjefen. I løpet av januar måned vil alle kontrollørene være på plass. Forrige helg ble det avholdt folkeavstemning i Albania under nærvær av 188 internasjonale observatører i regi av OSSE, og Albania fikk sin konstitusjon, som den nest siste av Europas stater. Allerede 10. januar vil det bli avholdt valg i Kasakhstan, der også OSSE vil være til stede representert ved internasjonale observatører.

OSSE er i dag uten noen som helst tvil det viktigste instrumentet en har for å forebygge konflikter, sikre gjennomføring av demokratiske valg og bygge bro mellom etniske, religiøse, kulturelle og sosiale grupper i de nye demokratiene i Øst-Europa.

I den begeistringens rus som oppstod i kjølvannet av murens fall i novemberdagene 1989, var det kanskje ikke mange som først og fremst forutså det potensialet som åpnet seg for nye konflikter; man tenkte vel først og fremst på hvilke muligheter man hadde gjennom å lempe av seg det kommunistiske åket etter årtier med undertrykkelse. Men de kommunistiske diktaturene hadde også undertrykt de konfliktene som måtte finnes mellom forskjellige grupper som måtte ha ulike interesser. Ja, man kan vel nesten si at hele Øst-Europa var som en trykkoker, og når lokket, eller kommunismen, blåste av, da kom også konfliktene opp til overflaten. Det er forebygging og løsning på disse konfliktene som har vært OSSEs fremste oppgave i dette tiåret, og som etter alt å dømme også vil bli organisasjonens viktigste oppgave i tiåret som kommer. Verken stabile demokratier eller fred og forsonlighet kan bygges gjennom noen korte hektiske år. Det tar tid, og her må OSSE delta, helt til problemene er løst, demokratiske systemer har festet seg og brudd på menneskerettighetene har opphørt.

Vi står på terskelen til 1999, som for Norges vedkommende vil bli det viktigste året hittil i OSSE-sammenheng. Det gir Norge en helt spesiell mulighet til å være med og sette sitt preg på OSSEs videre utvikling, samtidig som Norge også gjennom sitt formannskap vil kunne engasjere seg tettere i de operasjonene som OSSE registrerer. Norge vil også fremstå med styrke i organisasjonen gjennom utøvelsen av formannskapet, både fordi Norge tradisjonelt har vært sterkt engasjert i bygging av demokratier og ivaretagelse av menneskerettigheter, fordi utenriksministeren vil ha full støtte i denne sal for de oppgaver som skal utføres i formannskapetstiden, og fordi Norges økonomiske styrke også gir store muligheter til å sette vårt preg på OSSE.

Jeg vil ikke bruke tid på å oppsummere de mange oppgavene OSSE var engasjert i i løpet av 1997, som i det alt vesentlige har vært en suksess.

Helt til slutt: Jeg tror fremtiden vil vise at dette vil være det rette konseptet for å oppnå respekt for menneskerettigheter og bygging av demokratiske styresett, mens våpen i mindre og mindre grad vil bidra til å nå dette målet.

Tom Thoresen (A): Jeg merket meg at utenriksministeren enkelte steder i sin redegjørelse valgte en historisk analyse av en del av de voldsomste konfliktområdene vi står overfor i Europa. Det tror jeg er riktig, og jeg taler ikke her bare ut fra rent personlig interesse, men også ut fra hvilke muligheter vi har for å bearbeide slike konflikter. Jeg tror neppe det er noen tvil om at så vel en del av det som er skjedd innenfor det tidligere Sovjetunionen, som – kanskje i særlig grad – det som skjer på Balkan, er gamle konflikter. Dypt sett er det selvfølgelig deprimere at mange av de samme konfliktene – og med blodige

ge resultater – fortsatt eksisterer i slutten av dette århundret nesten på samme måte som det skjedde i begynnelsen av dette århundret.

Det som selvfølgelig er det løfterike i denne situasjonen, er at både verdenssamfunnet og det europeiske fellesskapet – i bestemt form – har bygd ut instrumenter som viser seg effektive i konfliktdemping og, forhåpentligvis også på lengre sikt, i varig konfliktfravær, demokratibygging og toleransebygging.

Det er riktignok slik at Norge er et lite land. Det betyr selvfølgelig også at det er begrensninger på hva Norge kan bruke av ressurser i dette viktige arbeidet både når det gjelder fredsbevarende og fredsskapende operasjoner, og i varig og langsiktig demokratibygging. Derfor vil det etter min oppfatning være særlig viktig for Norge å få gjennomslag for at kreftene må forenes og ikke splittes i dette viktige arbeidet.

Som parlamentarikere i den norske nasjonalforsamlingen deltar mange av oss i parlamentarikerforsamlinger i ulike av de europeiske samarbeidsorganer. Jeg tror at Regjeringen og parlamentarikerne i fellesskap har en viktig oppgave å gjøre i å forhindre revirtenkning og bedre praktisk samarbeid mellom disse organisasjonene. Og fordi jeg selv leder den norske parlamentarikerdelegasjonen til Europarådet, satte jeg særlig pris på at utenriksministeren nevnte dette som en viktig problemstilling både overfor Island, som overtar formannskapet på ministersiden, og for rent allment å sikre et kvalitativt samarbeid mellom disse organisasjonene. Jeg tror at utenriksministeren, antakelig med full støtte fra Stortinget og fra oss som representerer Stortinget i disse ulike delegasjonene, gjerne kan gå så langt som mulig i dette arbeidet, fordi det fins apparater, men det fins også prestisje. Norge bør antakelig bruke et formannskap i OSSE nettopp til å samordne det første og få lagt det andre noe mer til side. Jeg skulle også tro at de fast ansatte både i OSSE og i Europarådet på hver sin måte besitter ekspertise som ikke bør komme i konkurranse med hverandre, men med en felles utnyttelse av apparatet antakelig vil få vår felles innsats til å rekke lenger.

Presidenten: Fleire har ikkje bede om ordet til sakene nr. 1 og 2.

(Votering, sjå side 525)

S a k n r . 3

Innstilling fra utenrikskomiteen om bistandsavtaler som trådte i kraft i 1997 (Innst. S. nr. 30 (1998-99))

Presidenten: Ingen har bede om ordet.

(Votering, sjå side 525)

H a n s J . R ø s j o r d e gjeninntok her presidentplassen.

Etter at det var ringt til votering i 5 minutter, uttalte **presidenten:** Stortinget går da til votering over sakene på dagens kart.

Votering i sak nr. 1

Presidenten: Presidenten foreslår at utenriksministerens redegjørelse i Stortingets møte den 19. november 1998 vedlegges protokollen. – Det anses vedtatt.

Votering i sak nr. 2

Komiteen hadde innstillet:

St.meld. nr. 9 (1998-99) – Om samarbeidet i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) i 1997 – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Votering i sak nr. 3

Komiteen hadde innstillet:

Utenriksdepartementets forelegg av bistandsavtaler med fremmede stater som trådte i kraft i 1997 – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

*S a k n r . 4**Referat*

Presidenten: Det foreligger ikke noe referat.

Møtet hevet kl. 12.05.
